

Юрій Данилець

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії
України УжНУ, директор БІНДЦ
імені архімандрита Василя (Проніна)*

Рецензія Диякон Олександр Монич. Мараморошська святиня — Нариси з історії Грушівського монастиря

Православна Церква на Закарпатті має древні традиції. В умовах денационалізації та латинізації, яку проводила угорська влада та уніатська церква, православна традиція зберігала себе завдяки діяльності монастирів. На Закарпатті є чимало православних святинь, які за своєю історією є чи не найдавнішими у східноєвропейському регіоні. Мова йде про монастирі в Углі, Грушеві та Мукачеві. Роль монастирів у поширенні освіти на та науки є беззаперечною. В їх стінах велися літописи, друкувалися та переписувалися книги.

Якщо історія Мукачівського монастиря є більш-менш дослідженою, то про Углянську та Грушівську обителі писалося недостатньо. Дослідники в основному звертали увагу на проблему існування при монастирі в Грушеві друкарні або на відвідини Углі послами Івана Грозного.

Нещодавно з-під пера молодого ужгородського богослова Олександра Монича вийшла праця під назвою «Мараморошська святиня: нариси з історії Грушевського монастиря». Вважаємо, що автор обрав влучну назву для книги, адже монастир у Грушеві зіграв неабияку роль у становленні православ'я не лише на Закарпатті, а й в Румунії.

Книга вийшла з благословення Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля УПЦ.

Формуючи структуру праці, автор надає перевагу хронологічному принципу викладу матеріалу. У зв'язку з цим виділяє тринадцять глав (розділів) з XII-XIII ст. і до наших днів. У вступі подано бібліографію праць з даної проблеми, перераховано назви основних архівних справ, грамот, декретів, монографій та статей. Як стверджує автор, багато інформації про Грушівський монастир міститься у роботах М.Лучкай, О.Попова, А.Балудянського, А.Кралицького, Ю.Жатковича та ін. Не до кінця погоджуємося з критикою автором праць О.Ороса та Г.Рачука, адже він так і не подає ґрунтовних спростувань їх гіпотез, а на с.22 пише, що „наведені думки, звичайно, заслуговують на увагу і мають право на існування». Вважаємо також, що не було б зайвим вказати читачам, що М.Лучкай, Ю.Жаткович та А.Кралицький були греко-католицькими священиками.

Багато уваги в книзі приділено давній історії монастиря, і, зокрема, питанням заснування монастиря та отриманню ставропігії від константинопольського патріарха у 1391 р. Проаналізувавши доступні праці та архівний матеріал, автор приходить до висновку, що монастир міг бути заснований у XII або на початку XIII ст. Свою думку він підтверджує тим, що «монахи Грушівського монастиря після відходу татар жалілися королю Угорщини Бейлі IV (1215-1270), що при нападі татар пропали всі їхні документи й грамоти та було пограбоване монастирське майно».

Високо у книзі оцінено грамоту константинопольського патріарха Антонія від 1391 р. про надання монастирю в Грушеві права ставропігії. „Історія дарування патріаршої ставропігії Грушівському монастирю показує, - як пише О. Монич, - наскільки сильними і глибокими були зв'язки монастиря із світовим Православ'ям».

Досліджуючи давню історію чернецтва на Закарпатті, не можливо не сказати про друкарню в Грушівському монастирі. У одному із розділів автор детально проаналізував праці своїх попередників та прийшов до наступних висновків: грушівські монахи могли переписувати, перекладати та друкувати книги при монастирі; вони мали для цього необхідні фінансові можливості; створення друкарні могло бути покликане укладенням Ужгородської унії та її поширенням на Мараморощину.

Два заключні розділи присвячені сьогоденню обителі та археологічним розкопкам на території монастиря. Вважаємо, що датою заснування монастиря слід вважати 26 липня 2004 р. У цей день відбулося засідання священного Синоду Української Православної Церкви під головуванням Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України. На засіданні слухали рапорт Преосвященного Іоанна, єпископа Хустського і Виноградівського, про відкриття Грушівського Архангела Михаїла жіночого монастиря в с.Грушово Тячівського району Закарпатської області. Ухвалили: благословити відкриття Грушівського Архангела Михаїла жіночого монастиря в с.Грушово Тячівського району Закарпатської області.

В той же час нами виявлено документ, що свідчить про те, що вже 31 жовтня 2001 р. Грушівська сільська рада надала 0.7 га землі для відновленого Свято-Михайлівського монастиря. 22 лютого 2004 р. Грушівська сільська рада наступним рішенням за №11 надала дозвіл на відбудову монастиря та звернулася до районної архітектури з проханням виготовити технічну документацію на його будівництво. І вже в липні 2006 р. жіночий монастир було перетворено на чоловічий.

На даний час, під керівництвом досвідченого настоятеля – архімандрита Стратоніка (Легач), в монастирі проживають чотири ієромонахи та декілька послушників.

Другу частину книги (близько 130 стор.) складають додатки. Це переважно латинські грамоти з історії монастиря. Декотрі з них вже дешифровані. На нашу думку, доцільно б було перекласти їх на українську мову, адже латиною у наш час володіють лише одиниці.

Окремо слід відзначити відмінну роботу колективу ВАТ «Карпати», який попрацював на славу.

Загалом праця диякона Олександра Монича є першою науковою спробою такого характеру. Вона спонукає істориків та лінгвістів заглибитися в дослідження давньої історії нашого краю.